

Наталія Ципляк

***Незаконний гурток у Чернігівській духовній
семінарії (1883-1884 рр.)***

Чернігівська духовна семінарія впродовж півтора століття (1786-1919) готувала церковнослужителів та вчителів церковно-парафіяльних шкіл. Водночас вона була помітним науковим та культурним осередком. Незважаючи на певну ізольованість від зовнішнього світу, вихованці семінарії брали активну участь у громадсько-політичному житті 80-х рр. XIX ст.

У 1883-1884 рр. в Чернігівській духовній семінарії діяв гурток учнівської молоді, значну роль в якому відігравав Ф. Свідерський. У 1881 р. він після закінчення чотирьох класів Чернігівської духовної семінарії вступив до Київського університету. Невдовзі, навесні 1882 р. він був притягнутий до дізнання по звинуваченню у приналежності до революційного гуртка. Зважаючи на його молодість, його звільнили з під арешту, але він потрапив під особливий нагляд поліції в Києві. У жовтні 1882 р. він подав прохання до Чернігівської семінарії про зарахування його до п'ятого класу. Керівництво Чернігівської духовної семінарії відмовило, посилаючись на Статут духовних семінарій, оскільки йому вже було більше 20 років. Але в результаті клопотання його батька до Св. Синоду його було зараховано до п'ятого класу [1].

Про діяльність Ф. Свідерського у Києві чернігівські поліцмейстери знали. Так, у грудні 1883 р. за місцем проживання Ф. Свідерського було зроблено обшук і виявлено кілька номерів газети "Народная Воля", підписний лист "Народной Воли" для збору пожертв, Звернення до українського народу. Свою приналежність до будь-якого гуртка Ф. Свідерський заперечував, літературу буцім-то нікому не показував, а отримав від незнайомця під час відпочинку на березі річки в Чернігові. У січні 1884 р. його було заарештовано по звинуваченню у організації таємного гуртка [2].

Під нагляд поліції потрапили й інші вихованці семінарії – І. Нагорський, В. Кристалловський, Г. Смільницький, І. Юницький, І. Гладкий, яких у лютому 1884 р. було виключено з семінарії [3].

У ході розслідування вихованець п'ятого класу Г. Громаковський показав, що Ф. Свідерський під час свого навчання належав до так званих “передових”. До них також відносились В. Кристалловський, І. Нагорський, І. Гладкий, В. Андрієвський, Д. Буяльський [4].

Ф. Свідерський підтвердив, що на його квартирі в будинку Бугримової двічі на тиждень проходили “читання”, метою яких було ознайомлення з сучасною літературою. Про появу в семінарії забороненої літератури нічого не знав. Про існування в семінарії поділу вихованців на “передових” та “отсталых” він знав. До перших відносилися ті, хто читали сучасну літературу та заперечували релігію [5].

Вихованець семінарії П. Головков, який також жив на квартирі у міщанки Бугримової в сусідній з Ф. Свідерським кімнаті, підтвердив, що до Ф. Свідерського часто приходили гості. З семінаристів – Фіалковський, Смільницький, Герасименко та ін. Інколи заходили і гімназисти. По вівторках та п'ятницях в його кімнаті проходили тайні зібрання, щось читали, але двері закривали. Зібрання ці відбувалися з третьої до п'ятої години дня. Члени інспекції не могли про них знати, оскільки відвідували квартири після сьомої [6].

Вихованець І. Гладкий відносно поділу семінаристів на “передових” та “отсталых” теж знав. За його словами до останніх відносилися ті, хто відрізнявся аморальною поведінкою – пили, грали в карти [7].

І. Нагорський, В. Кристалловський, Г. Смільницький, І. Юницький, І. Гладкий своєї провини не визнали. Після проведення розслідування Ф. Свідерського було вислано до Західного Сибіру під нагляд поліції на три роки, а В. Кристалловський, Г. Смільницький, І. Юницький та І. Гладкий потрапили під нагляд поліції терміном на один рік за місцем проживання [8].

Серед учасників цього осередку були й семінаристи, які переймалися проблемами розвитку української мови та культури. Так, член гуртка В. Андрієвський організував читання творів Т. Шевченка, І. Нечуя-Левицького, О. Стороженка та ін. З цього приводу на допиті він заявив: “Кохаючись в українській мові і українській поезії, я здавна (ще з другого класу семінарії) читав книги, іноді вголос. Володіючи цією мовою і вміючи декламувати вірші, я гуртував навколо себе багато слухачів” [9]. Вихованець семінарії Ф. Яновський підтвердив, що вихованці старших класів проводили таємні зібрання на околиці міста, на яких читали твори Т. Шевченка “Катерину” і “Наймичку”, М.Вовчка [10].

У листопаді 1884 р. вихованця п'ятого класу Чернігівської семінарії Є. Смільницького було затримано в Таращанському повіті Київської губернії. У нього виявили “Програму для собрания сведений в провинции”, взяли під варту. На допитах Є. Смільницький стверджував, що знайшов програму на квартирі, де жив разом з О. Мироновичем у Чернігові [11].

На запит Київського губернського жандармського управління, з якої причини Є. Смільницький перебуває поза межами навчального закладу, ректор повідомив, що з 21 вересня 1884 р. семінарський лікар видав йому білет додому за станом здоров'я, а також наголосив на тому, що членами семінарської інспекції давно помічено неблагонадійність його поведінки [12]. В ході розслідування було виявлено лист батька Є. Смільницького: “дошло до моего сведения, что ты у начальника взял билет по болезни в Бобрин, а между прочим живешь на квартире с подобными тебе товарищами... денег высылать не буду, не едь к нам, не считайся моим сыном... Раскрою все твои дурацкие поступки, напишу письмо инспектору Ф. Дмитревскому”. Пізніше батько визнав, що “о политической неблагонадежности своего сына” нічого не знав [13].

Відповідно до заяви Є. Смільницького жандарми провели обшук у О. Мироновича і знайшли рукописну програму партії “Общества украинских социалистов” і книгу Іскандера “Тюрьма и ссылка”, а також записну книжечку, в якій було переписано, зокрема, низку віршів Т. Шевченка. О. Мироновича,

який закінчив чотири класи семінарії і готувався до вступу в університет, було заарештовано [14].

На допитах він показав, що програму переписав з цікавості й нікому в семінарії не показував. Книгу Іскандера “Тюрьма и ссылка” знайшов у себе в тумбочці в семінарії. Натоді було заарештовано семінариста Ф. Свідерського, відтак він боявся і залишив програму у себе без будь-якої мети. У Є. Смільницького ніякої забороненої літератури він не бачив.

Через кілька днів О. Миронович заявив, що програму і книгу отримав в минулому році перед Різдвом від вихованця Чернігівської духовної семінарії І. Гладкого. Обшук у І. Гладкого результатів на дав. Пізніше О. Миронович визнав свої свідчення неправдивими – “дал в надежде освободиться” [15].

Є. Смільницького було звільнено з-під арешту наприкінці 1884 р., а в лютому 1885 р. він вступив на військову службу. О. Мироновича було звільнено під нагляд поліції у березні 1885 р. [16].

У ході дізнання було встановлено, що в семінарії таки існував таємний гурток, але хто був автором програми, звідки вона взялася, і хто очолював цей гурток встановити не вдалося.

Отже, незважаючи на певну ізолюваність Чернігівської духовної семінарії від зовнішнього світу, її вихованці не залишилися осторонь перетворень в тогочасному суспільстві. І якщо в 70-х рр. гуртки створювались за ініціативи київських студентів, то вже на початку 80-х рр. XIX ст. чернігівські семінаристи самостійно організували таємний гурток, який займався в основному ознайомленням з забороненою літературою та її розповсюдженням, намагаючись таким чином включитися до революційно-народницького руху.

1. Центральний державний історичний архів України у Києві (далі ЦДІАК України). – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 183.
2. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 8.
3. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 239.
4. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 31 зв.
5. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 36.
6. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 225.
7. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 38.
8. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 46.
9. Катренко А. До історії формування національної самосвідомості української молоді (80-ті роки ХІХ ст.) / Андрій Катренко // Третя Академія пам'яті професора Володимира Антоновича 11-12 грудня 1995 р. м. Київ. Доповіді та матеріали. – К., 1996. – С. 253.
10. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 295. – Арк. 35.
11. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 2.
12. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 281. – Арк. 66.
13. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 281. – Арк. 76.
14. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 29 зв.
15. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 48.
16. ЦДІАК України. – Ф. 317. – Оп. 1. – Спр. 280. – Арк. 17.